

21. Ухвала Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 24.02.2016 р. у справі № 333/10196/14-к (кримінальне провадження № 1-кп/333/114/16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56664361>

22. Ухвала Ожтвбрського районного суду м. Полтави від 07.09.2015 р. у справі № 554/11025/15-к (кримінальне провадження № 12015170040000742) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49908801>

23. Ухвала Рівненського міського суду Рівненської області від 04.05.2016 р. у справі № 569/5262/16-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57846378>

24. Ухвала Тальнівського районного суду Черкаської області від 06.10.2014 р. у справі № 704/1386/14-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/41466917>

25. Фаринник В.І. Особливості формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України / В.І. Фаринник. – Х.: Фактор, 2013. – 96 с.

26. Чупрікова І.Л. Допустимість доказів у світлі нового Кримінального процесуального кодексу: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Ірина Леонідівна Чупрікова. – Одеса, 2015. – 186 с.

27. Чучукало О.І. Процесуальне та криміналістичне забезпечення доказування на судових стадіях кримінального процесу України: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Оксана Ігорівна Чучукало. – К., 2004. – 204 с.

УДК 343.131

**Король В. В.,**  
канд. юрид. наук, професор,  
професор кафедри кримінальної юстиції  
Чернівецького юридичного інституту  
Національного університету  
«Одеська юридична академія»

## **РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛОЖЕНЬ ЗАСАДИ НЕВТРУЧАННЯ У ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА ЧИННИМ КПК УКРАЇНИ**

У статті досліджуються проблемні питання нормативної регламентації механізму реалізації положень, які складають

зміст засади невтручання у приватне життя, під час провадження слідчих (розшукових) дій і такого їх різновиду, як негласні слідчі (розшукові) дії.

*Ключові слова:* приватне життя, засада невтручання у приватне життя, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії.

В статье исследуются проблемные вопросы нормативной регламентации механизма реализации положений, составляющих содержание принципа невмешательства в частную жизнь, при производстве следственных (розыскных) действий и такого их вида, как негласные следственные (розыскные) действия.

*Ключевые слова:* частная жизнь, принцип невмешательства в частную жизнь, следственные (розыскные) действия, негласные следственные (розыскные) действия.

The article deals with the problematic issues of the normative regulation of the mechanism for the implementation of the provisions, which form the essence of the principles of noninterference in private life, during the conduct of investigative (search) actions and their kind, as secret investigative (search) actions.

*Keywords:* private life, the principle of noninterference in private life, investigative (search) actions, secret investigative (search) actions.

**Постановка проблеми.** Новим Кримінальним процесуальним кодексом України (надалі – КПК) регламентовано провадження досудового розслідування кримінальних правопорушень із використанням системи гласних і негласних слідчих (розшукових) дій. Таке розширення повноважень органів досудового розслідування та джерел інформація, що може використовуватись у кримінально-процесуальному доказуванні, відповідно до вимог міжнародних нормативних актів з прав людини та практики Європейського суду з прав людини потребує наявності високих законодавчих

гарантій забезпечення прав особи від незаконного втручання у сферу приватного життя [1, с. 66].

Закріплення у КПК як окремої загальної засади кримінального провадження невтручання у приватне життя вже є вагомим кроком уперед щодо охорони приватності. Однак, у засадах права не формулюються всі сторони обов'язкової або дозволеної поведінки учасників суспільних відносин. Для реалізації цих засад у практичній діяльності потрібні ще й більш конкретні за своїм змістом норми відповідних галузей права, які деталізують різні сторони правових вимог, що сформульовані як принципи і витікають із них [2, с. 42-43]. Тому надзвичайно важливим є дослідження механізму реалізації положень, які складають зміст тої чи іншої засади кримінального провадження.

**Аналіз дослідження даної проблеми.** Безпосередньо кримінально-процесуальна засада невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя досліджувалася у працях таких науковців, як О. А. Білічак, В. І. Галаган, С. М. Гонтарєв, М. С. Дунаєва, Н. О. Карпуніна, В. В. Назаров, О. С. Островський, І. Л. Петрухін, А. В. Самодін, І. В. Смолькова, Д. К. Стригальов, В. М. Тертишник, О. В. Ткач, Р. І. Тракало, Ж. В. Удовенко та ін.

**Метою даної статті** є дослідження нормативної регламентації механізму реалізації положень, які складають зміст засади невтручання у приватне життя, під час провадження слідчих (розшукових) дій і такого їх різновиду, як негласні слідчі (розшукові) дії.

**Виклад основного матеріалу.** Нормативне закріплення право людини на недоторканність приватного життя отримало як на рівні міжнародного права, так і у національному законодавстві. Вироблені міжнародною спільнотою стандарти забезпечення і захисту вказаного права знайшли своє закріплення в Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція) та інших міжнародних документах [Див.: 3, с. 150-151].

Так, згідно зі ст. 12 Загальної декларації прав людини ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його

особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію; кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань [4]. Відповідно ж до ст. 8 Європейської конвенції, кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [5].

Відповідно до статті 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Ця стаття гарантує право кожного громадянина знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею, а також судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації. Збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди допускається лише у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [6].

Разом з тим, як зазначає Р. І. Тракало, «кримінальним процесуальним законодавством України допускається втручання сторони обвинувачення в приватне життя особи, яка порушила закон, у тій її частині, що безпосередньо стосується кримінального правопорушення. ...З того моменту, коли в приватне життя особи на законних підставах втручається сторона обвинувачення, відповідна особа частково втрачає свої приватні властивості, які стають на певний час надбанням

владних суб'єктів, які провадять досудове розслідування та здійснюють правосуддя» [3, с. 154].

У КПК України 2012 року положення щодо невтручання у приватне життя вперше у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві були закріплені на рівні окремої загальної засади кримінального провадження. Безпосередньо цій засаді присвячена ст. 15 КПК, у якій визначено, що під час кримінального провадження кожному гарантується невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя (ч. 1); ніхто не може збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, передбачених цим Кодексом (ч. 2); інформація про приватне життя особи, отримана в порядку, передбаченому цим Кодексом, не може бути використана інакше як для виконання завдань кримінального провадження (ч. 3); кожен, кому наданий доступ до інформації про приватне життя, зобов'язаний запобігати розголошенню такої інформації (ч. 4) [7].

Зазначені засадничі положення можуть реалізовуватись як шляхом прямого застосування відповідної диспозиції, так і опосередковано – через застосування поточних кримінальних процесуальних норм, які деталізують (конкретизують, додатково регламентують) зміст норми-принципу.

Дослідження, наведені у спеціальній юридичній літературі, дозволяють виділити сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних аспектів приватності, які визначають її зміст: *інформаційна*, якою охоплюються правила щодо збирання та обробки інформації персонального характеру, захист персональних даних, право особи контролювати інформацію про себе тощо; *тілесна (фізична)*, яка стосується захисту фізичної недоторканності людини від примусових процедур, таких як наркологічне тестування, збір зразків і дослідження тканин і рідин організму, проведення медичного обстеження та ін.; *комунікаційна*, яка охоплює безпеку і конфіденційність поштових відправлень, телефонних розмов, електронної кореспонденції та інших форм зв'язку; *територіальна*, яка стосується встановлення правових меж для захисту від втручання в інтимну та особисту сфери, сімейне життя, оточення особи тощо в житлі, на робочому місці або в транспортному засобі [8, с. 83]. Як бачимо, у контексті

закріпленої у ст. 15 КПК засади закладено лише інформаційний аспект приватності.

Безпосередня ж реалізація, тобто здійснення права в фактичній поведінці, залежно від характеру диспозиції правових норм, проходить у трьох формах: дотримання заборон (полягає у пасивній поведінці суб'єктів); виконання обов'язків (полягає у активній поведінці суб'єктів); використання суб'єктивного права (полягає у активній поведінці суб'єктів, що здійснюється ними за їх власним бажанням, на відміну від двох попередніх форм реалізації, які здійснюються незалежно від власного бажання суб'єктів) [9, с. 379-380; 10, с. 108-109; 11, с. 22].

Аналіз диспозицій правових норм, закріплених у ст. 15 КПК, дозволяє виділити всі три форми їх реалізації:

- *використання суб'єктивного права* – у частині 1 закріплене загальне право особи на невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя під час кримінального провадження;

- *дотримання заборон* – частина 2 вимагає дотримання заборони щодо збирання, зберігання, використання та поширення інформації про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, передбачених цим Кодексом;

- *виконання обов'язків* – частини 3 і 4 встановлюють обов'язки щодо використання інформації про приватне життя особи не інакше як для виконання завдань кримінального провадження та запобігання розголошенню інформації про приватне життя кожним, кому наданий доступ до такої інформації.

На безпосередню реалізацію цих положень спрямовані й окремі норми глав 20 і 21 КПК, а також глави 3 КПК у частині, що визначає процесуальний статус захист та інших учасників кримінального провадження, зокрема:

- у ч. 3 ст. 47, ч. 3 ст. 57, ч. 3 ст. 61, ч. 7 ст. 64-1, ч. 7 ст. 64-2, п. 3 ч. 2 та ч. 2 ст. 66, п. 4 ч. 3 ст. 68, п. 4 ч. 5 ст. 69, п. 3 ч. 5 ст.

---

Тут ми свідомо не розглядаємо особливу форму реалізації – застосування правових норм, оскільки у цій статті йде мова лише про нормативну регламентацію шляхів реалізації положень, які складають зміст засади невтручання у приватне життя.

71 КПК для захисника, потерпілого, цивільного позивача, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, свідка, перекладача, експерта, спеціаліста встановлено заборону розголошувати відомості, які стали їм відомі у зв'язку з участю в кримінальному провадженні взагалі, або лише ті з них, що становлять охоронювану законом таємницю;

- у ч. 2 ст. 65 КПК закріплено заборону допиту певних осіб як свідків щодо відомостей довірених їм окремими особами. Зокрема, довірчий характер інформації пов'язаний із діяльністю захисника, представника потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, законного представника потерпілого, цивільного позивача у кримінальному провадженні; адвокатів; нотаріусів; медичних працівників та інших осіб, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя; священнослужителів і журналістів (хоча останні й не визначені у ч. 3 ст. 65 як особи, котрі можуть бути звільнені від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості, у визначеному нею обов'язку). В основі ж професійних таємниць, як зазначає І. Л. Петрухін, лежать особисті таємниці, захищені від розголошення правовими заборонами, які адресовані тим, кому ці таємниці за необхідністю довірені [12, с. 14];

- загальні правила про недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування (ст. 222 КПК) та про недопустимість проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 до 6 години), за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного (ч. 4 ст. 223 КПК);

- окремо слід виділити чітке визначення у ч. 5 ст. 234 КПК фактичних підстав для проведення обшуку (задоволення клопотання про обшук), а також вимогу ч. 2 цієї ж статті про необхідність підтвердження документами та іншими матеріалами доводів клопотання про обшук, що забезпечує винятковість порушення під час обшуку заборони, закріпленої у

ч. 2 ст. 15 КПК (заборони збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, передбачених цим Кодексом);

- ч. 2 ст. 236, ч. 2 ст. 237 КПК, які визначають вимоги щодо проведення обшуку та огляду, який проводиться у житлі особи: а) проведення їх у час в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки слідчий, прокурор не вважатиме, що виконання такої умови може суттєво зашкодити меті обшуку; б) можливість за рішенням слідчого чи прокурора проведення обшуку осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження;

- вимога ч. 5 ст. 236 КПК про те, що обшук на підставі ухвали слідчого судді повинен проводитися в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку, безпосередньо спрямована на реалізацію ч. 2 ст. 15 КПК;

- згідно з ч. 4 ст. 241 КПК зображення, отримані під час освідування шляхом фотографування, відеозапису чи застосування інших технічних засобів, демонстрація яких може розглядатись як образлива для освідуваної особи, зберігаються в опечатаному вигляді і можуть надаватися лише суду під час судового розгляду;

- встановлений у ст. 233 КПК загальний порядок проникнення до житла чи іншого володіння особи: лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді (ч. 1); до постановлення ухвали слідчого судді – лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину (ч. 3);

- визначена у ч. 3 ст. 233 КПК процедура подальшої легалізації доказів, отриманих під час обшуку у житлі чи іншому володінні особи у невідкладних випадках без ухвали слідчого судді: прокурор, слідчий за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися з клопотанням про проведення обшуку до



слідчого судді; якщо ж прокурор відмовляє у погодженні клопотання слідчого про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню в порядку, передбаченому статтею 255 КПК;

- виключно судовий порядок (за ухвалою слідчого судді) надання дозволу на проведення: обшуку (ч. 2 ст. 234 КПК); огляду житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237 КПК); слідчого експерименту в житлі чи іншому володінні особи за відсутності добровільної згоди особи, яка ними володіє (ч. 5 ст. 240 КПК); примусового залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи (ч. 3 ст. 242 КПК).

Однак, попри цілу низку нормативних положень спрямованих на реалізацію диспозицій ст. 15 КПК, все ж доводиться констатувати певну вибірковість та безсистемність нормативного визначення процесуальних засобів забезпечення недоторканності приватного життя.

Із цього приводу, досить влучно висловилося Ж. В. Удовенко: «...законодавець вельми епізодично і фрагментарно приділяє увагу питанню забезпечення невтручання у приватне життя, в основному при проведенні визначених слідчих (розшукових) дій. Буквальне тлумачення цих положень неминуче призводить до висновку про те, що вони поширюють свою дію винятково на ті слідчі (розшукові) дії, при провадженні яких законодавець зобов'язує їх дотримуватися, і не повинні застосовуватися при проведенні інших слідчих (розшукових) дій» [13, с. 2].

В КПК залишається нерегламентованою ціла низка питань, які мають важливе значення для забезпечення недоторканності приватного життя осіб, залучених у сферу кримінального провадження.

Так, у абсолютній більшості слідчих (розшукових) дій наявна *потреба у більш чіткому формулюванні фактичних підстав для їх провадження*. Фактичні підстави обмежують суб'єктивізм при прийнятті рішення про проведення слідчої (розшукової) дії, що нерідко спостерігається на практиці, коли рішення приймаються без достатніх фактичних передумов, з розрахунку на можливість випадкового отримання потрібного

доказу. При цьому не можна забувати, що кожній слідчій (розшуковій) дії притаманна така ознака, як забезпеченість державним примусом, і тому необґрунтовано проведена слідча (розшукова) дія може призвести до невинного обмеження прав особи. Винятками тут є чітке визначення у КПК фактичних підстав для проведення обшуку (ч. 5 ст. 234), допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ч. 1 ст. 225) та експертизи (ст. 242).

Для запобігання випадків безпідставного втручання у приватне життя особи, обмеження інших конституційних прав, закріплених у розділі II Конституції України, а також для виявлення осіб, відповідальних за безпідставне обмеження конституційних прав особи, доцільним видається поширити вимогу ч. 2 ст. 234 КПК про необхідність підтвердження документами та іншими матеріалами доводів клопотання про обшук, на всі випадки отримання дозволу слідчого судді на проведення слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права людини (в т.ч. й права на невтручання у приватне життя).

У таких випадках завжди хтось буде нести відповідальність за безпідставне обмеження конституційних прав особи – чи то свідок або потерпілий, на підставі неправдивих показань яких було проведено обшук, чи якийсь інший учасник провадження, який фальсифікував докази, а може й слідчий або прокурор, які допустили зловживання під час кримінального провадження.

*Присутність під час проведення слідчих (розшукових) дій понятих.* У юридичній літературі вже неодноразово піднімалось питання про загрозу широкого розголошення обставин приватного життя у зв'язку з участю у слідчих (розшукових) діях понятих. Так, В. В. Назаровим була внесена пропозиція про надання права особам, права яких обмежуються під час проведення слідчих (розшукових) дій, «заявляти щодо понятих мотивований відвід у випадках, коли участь останніх може завдати особі моральних страждань через негативне ставлення до нього оточення або в подальшому вплине на його імідж». На думку автора, «таке нововведення ... сприятиме тому, що

понятими будуть запрошуватися громадяни, які не знатимуть осіб, у яких проводяться певні слідчі дії, особливо коли це стосуватиметься проведення обшуку» [14, с. 69].

Ж. В. Удовенко, вважаючи, що інститут понятих слугує гарантією від несумлінності як посадових осіб державних органів, що здійснюють слідчі (розшукові) дії, так і громадян, відносно яких вони проводяться, не є категоричним прибічником його відміни. В той же час автор вважає, що «слід привнести в вирішення питання про участь понятих в кримінальному провадженні диспозитивність, залишивши його на розсуд учасника слідчої (розшукової) дії, по відношенню до якого вона здійснюється, таким чином, що він сам вільний буде вирішувати, залучати понятих або застосовувати в ході слідчої (розшукової) дії технічні засоби, що забезпечать безперервне відображення його ходу» [13, с.7].

Відповідно до ч. 7 ст. 223 КПК для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідування особи слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих). Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. А щодо проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи вимога про обов'язкову участь не менше двох понятих носить імперативний характер незалежно від застосування технічних засобів фіксування.

Як видається, на сьогоднішньому етапі реформування кримінального судочинства інститут понятих вже вичерпав своє значення як гаранта достовірності та допустимості кримінального процесуального доказування. Так, залежно від безпосередньої мети їх залучення, якщо вона полягає у тому, щоб засвідчити «правильність» дій органів досудового розслідування, то ними ж можуть бути підібрані й «правильні» поняті, які на перший погляд є абсолютно незаінтересованими особами. Якщо ж для забезпечення прав підозрюваного чи іншої особи, в житлі якої проводиться обшук, та засвідчення відповідності вимогам КПК процедури слідчої (розшукової) дії, то поняті, які не ознайомлені з положеннями КПК, мало чим

зможуть їм допомогти. У цьому плані набагато більше значення матиме обов'язковий детальний відеозапис ходу всієї слідчої (розшукової) дії.

Інша річ, якщо б особі при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння було забезпечено право на участь захисника (наприклад, чергового у регіональному або місцевому центрі з надання безоплатної вторинної правової допомоги), який би залучався лише для проведення окремої слідчої (розшукової) дії. Тим більше, що всі умови для реалізації такого порядку вже наявні: ст. 53 КПК передбачає можливість залучення захисника для проведення окремої процесуальної дії; в Україні діє Закон про безоплатну правову допомогу [15]; створені та діють регіональні й місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Ще одним істотним питанням для запобігання безпідставному втручанням у сферу приватності конкретного індивіда є *визначення меж втручання в приватне життя особи*. Так, згідно з ч. 7 ст. 236 КПК при обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис. Тому дуже важливо, щоб цей запис мав відношення до відповідного кримінального провадження, а не лише надавав доступ до конфіденційної інформації про особу (особливо, коли готуються певні «викривальні» репортажі для ЗМІ, які не мають прямого відношення до вчиненого кримінального правопорушення).

О. В. Ткач, досліджуючи зазначене питання, доходить висновку, що «обмеження права на втручання в приватне життя за обсягом інформації визначається обставинами, що підлягають доказуванню. Обмеження права на втручання в приватне життя за обсягом інформації здійснюється в рамках з'ясування предмета та меж доказування». А основними вимогами до інформації про особисте життя є автор вважає такі: «1) інформація про приватне життя повинна бути отримана на законних підставах; 2) відомості повинні бути отримані від

---

Порядок проведення такого відеозапису потребує окремого дослідження і у межах цієї статті розглядатися не буде.

належного суб'єкта; 3) дані про приватне життя повинні бути дійсно необхідними для встановлення обставин, що входять у предмет доказування» [16, с. 239].

Саме тому вимога ч. 5 ст. 236 КПК про те, що обшук на підставі ухвали слідчого судді повинен проводитися в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку, може бути поширена на всі слідчі (розшукові) дії і закріплена як загальна вимога до проведення слідчих (розшукових) дій у ст. 223 КПК.

І, нарешті, серед усіх названих процесуальних норм, *лише ч. 3 ст. 233 КПК забезпечує недопустимість використання інформації про приватне життя особи, отриманої в порядку, передбаченому КПК, інакше як для виконання завдань кримінального провадження* (ч. 3 ст. 15 КПК).

Дещо інша ситуація із нормативним закріпленням порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Всі норми глави 21 КПК, які впливають на безпосередню реалізацію положень засади невтручання в приватне життя, можна розділити на дві групи:

- спрямовані на недопущення безпідставного втручання у приватне життя особи;
- спрямовані на недопущення розповсюдження відомостей щодо приватного життя особи, які були отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

*До першої групи*, зокрема, слід віднести ст. 246 КПК України, що встановлює підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій, допускає їх проведення у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. А більшість негласних слідчих (розшукових) дій (всі різновиди втручання у приватне спілкування, обстеження публічно недоступних місць, житла, іншого володіння особи, у тому числі з використанням технічних засобів, спостереження за особою, річчю, місцем, контроль за вчиненням злочину, виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, негласне отримання зразків для порівняльного дослідження, проведення інших негласних слідчих (розшукових) дій, за винятком встановлення місцезнаходження радіоелектронного пристрою (ст. 268 КПК

України)) проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Крім того, ст. 248 КПК встановлює підстави для постановленням слідчим суддею ухвали про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії: «якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що: 1) вчинений злочин відповідної тяжкості; 2) під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин» (ч. 3).

Також до цієї групи слід віднести норми щодо:

- встановлення у рішенні про проведення негласної слідчої (розшукової) дії строку її проведення та визначення порядку його продовження (ч. 5 ст. 246 і ст. 249 КПК);

- проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді в порядку ст. 250 КПК (у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого розділами I, II, VI, VII (статті 201 та 209), IX, XIII, XIV, XV, XVII Особливої частини КК України) та подальшої процедури легалізації її результатів;

- негайного припинення виконання будь-яких дій з проведення негласної слідчої (розшукової) дії, розпочатої до постановлення ухвали слідчого судді в порядку ст. 250 КПК, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ч. 3 ст. 250 КПК);

- заборона залучення до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру (ст. 275 КПК).

А на відміну від ст. 65 КПК, ч. 5 ст. 258 КПК містять заборону на втручання у приватне спілкування тільки захисника

та священнослужителя з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим.

Водночас, попри абсолютний характер довірчих відносин ч. 5 ст. 258 КПК не поширюється на випадки конфіденційного спілкування представника потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законного представника потерпілого, цивільного позивача з особами, яких вони представляють у кримінальному провадженні; адвоката, який не є захисником, під час спілкування з клієнтами; осіб, які беруть участь в укладенні угоди про примирення в кримінальному провадженні, під час укладення такої угоди; обговорення в нарадчій кімнаті професійними суддями та присяжними питань, що виникають під час ухвалення судового рішення.

Як видається, такі доповнення до ч. 5 ст. 258 КПК не суттєво обмежать можливості негласного розслідування, оскільки період на який пропонується обмежити проведення негласних слідчих (розшукових) дій є досить незначним. Але такі обмеження слугуватимуть суттєвою гарантією реалізації прав осіб, залучених у сферу кримінального судочинства, гарантією адвокатської діяльності, а також гарантією незалежного здійснення правосуддя.

*До другої групи норм* (спрямовані на недопущення розповсюдження відомостей щодо приватного життя особи) слід віднести: заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 254); заходи щодо захисту інформації, яка не використовується у кримінальному провадженні (ст. 255); певні особливості використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні (ч. 2 ст. 256) та в інших цілях або передання інформації (ст. 257); встановлення обов'язку керівників та працівників установ зв'язку, керівників та працівників операторів телекомунікаційного зв'язку, керівника банківської установи сприяти проведенню негласної слідчої (розшукової) дії і не розголошувати факт її проведення чи отриману інформацію (ч. 5 ст. 262, ч. 4 ст. 263, ч. 2 ст. 269-1 КПК); встановлення обов'язку знищити інформацію, отриману в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії, проведеної у

порядку ст. 250 КПК, якщо слідчий суддя постановить ухвалу про відмову в наданні дозволу на її проведення (ч. 3 ст. 250 КПК).

**Висновки.** Враховуючи викладене, слід зауважити, що в кримінальному провадженні має бути віднайдений і впроваджений у життя оптимальний механізм захисту приватних інтересів, спрямований на реалізацію положень засади невтручання у приватне життя, під час провадження слідчих (розшукових) дій. З метою удосконалення нормативної регламентації такого механізму видається доцільним:

- поширити вимогу ч. 2 ст. 234 КПК про необхідність підтвердження документами та іншими матеріалами доводів клопотання на всі випадки отримання дозволу слідчого судді на проведення слідчих (розшукових) дій, які обмежують конституційні права людини (в т. ч. й права на невтручання у приватне життя);

- замість участі понятих у випадках, визначених у ч. 7 ст. 223 КПК, передбачити участь захисника, який би залучався лише для проведення окремої слідчої (розшукової) дії;

- вимогу ч. 5 ст. 236 КПК про те, що обшук на підставі ухвали слідчого судді повинен проводитися в обсязі, необхідному для досягнення мети обшуку, слід поширити на всі слідчі (розшукові) дії і закріпити як загальну вимогу до проведення слідчих (розшукових) дій у ст. 223 КПК: «Слідча (розшукова) дія, що здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, повинна проводитися в обсязі, необхідному для досягнення мети відповідної слідчої (розшукової) дії»;

- для забезпечення недопустимості використання інформації про приватне життя особи, отриманої під час проведення слідчих (розшукових) дій, інакше як для виконання завдань кримінального провадження, необхідно доповнити главу 20 КПК нормами, які б визначали заходи щодо захисту відповідної інформації, аналогічні передбаченим для негласних слідчих (розшукових) дій у ч.ч. 2 і 3 ст. 254 та ч.ч. 1–4 ст. 255 КПК;

- у ч. 5 ст. 258 КПК слід розширити коло суб'єктів, щодо яких законом встановлюється заборона на втручання у приватне



спілкування. Зокрема, поширити таку заборону на конфіденційне спілкування: представника потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законного представника потерпілого, цивільного позивача з особами, яких вони представляють у кримінальному провадженні; адвоката, який не є захисником, під час надання правової допомоги клієнту; осіб, які беруть участь в укладенні угоди про примирення в кримінальному провадженні, під час укладення такої угоди; професійних суддів та присяжних при обговоренні в нарадчій кімнаті питань, що виникають під час ухвалення судового рішення.

### Література:

1. Глушков В. О. Гарантії дотримання конституційних прав особи у провадженні негласних слідчих (розшукових) дій / В. О. Глушков, О. А. Білічак // Актуальні проблеми держави і права. – 2013. – Випуск 67. – С. 65-75: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v67/10.pdf>
2. Добровольская Т.Н. Принципы советского уголовного процесса. Вопросы теории и практики / Т.Н. Добровольская. – М., 1971. – 200 с.
3. Тракало Р. І. Право на повагу до приватного життя в кримінальному провадженні / Р. І. Тракало // Юридичний вісник. – 2013. – Випуск 4 (29). – С. 152-157: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/UV/article/viewFile/6541/7312>
4. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015)
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004)
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13 квіт. 2012 р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

8. Король І. Б. Охорона недоторканності приватного життя: кримінально-правові та кримінологічні аспекти: дис. ... канд. юрид. наук (12.00.08) / Національний університет «Одеська юридична академія» / І. Б. Король. – О., 2015. – 235 с.

9. Корельский В.М. Теория государства и права. Учебник для юридических вузов и факультетов / В.М. Корельский, В.Д. Первалов. – М.: Издательская группа НОРМА – ИНФА, 1998. – 580 с.

10. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Навчальний посібник / П.М. Рабінович. – К.: Атіка. – 2001. – 176 с.

11. Элькин П.С. Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве / П.С. Элькин – Л.: Издательство Ленинградского университета, 1976. – 143 с.

12. Петрухин И.Л. Личная жизнь: пределы вмешательства. – М.: Юрид. лит., 1989. – 192 с. – (Сер. «Право для всех»).

13. Удовенко Ж. В. Невтручання у приватне життя при провадженні деяких слідчих (розшукових) дій / Ж. В. Удовенко // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2013. – № 2(8): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13uzvsrd.pdf>.

14. Назаров В. В. Дотримання конституційного права людини на особисте і сімейне життя у кримінальному процесі / В. В. Назаров // Публічне право. – 2011. – № 1. – С. 64-70: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2011/1/nazarov.pdf>

15. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>

16. Ткач О. В. Межі втручання в приватне життя особи в кримінальному процесі України / О. В. Ткач // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2014. – № 12. – С. 236-239: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzclubp\\_2014\\_12\\_55](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzclubp_2014_12_55)